

TÎĞÎ'NİN TAHMİSİ

TÎĞÎ'S TAHMİSİ

Muhammet Emin ALTINIŞIK**

ÖZET: XVII. yüzyılda yaşamış olan Tîğî, divan edebiyatının pek fazla bilinmeyen şairleri kategorisinde yer alır. Bu tarz bilinmeyen şairlerin şiirlerinden genel olarak mecmualar vasıtasıyla haberimiz olmaktadır. Bu makalede klasik edebiyatımızın en değerli şairlerinden olan Nef'î'nin, Mevlevî dedesi Şâhidî'nin "severin" redifli gazeline yazmış olduğu bir naziresi ve bu nazîreye Tîğî'nin yazmış olduğu tahmisi işlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Tîğî, "Severin" redifli gazel, Nef'î'nin gazelinin tahmisi.

ABSTRACT: Tîğî, who lived in XVII. century, is in the category of the poets much unknown in classical ottoman poetry. We are generally aware of the poems of this type of unknown poets through mecmua (compilation). In this article, Nef'î's, who is one of the most prominent poets in our classical literature, nazire (imitation) which he wrote to the ghazal with redif "severin" by Mevlevî Şâhidî Dede and his tahmis Tîğî wrote for this nazire (imitation) have been studied.

Keywords: Tîğî, ghazal with redif "severin", Nef'î's tahmis of ghazal.

1. GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının kemal devri olan XVII. yüzyılın en önemli şairlerinden Nef'î, kendine özgü üslûbu ile kasîde ve hiciv ustalığının yanında gazel ve diğer nazım şekilleriyle yazdığı şiirler sayesinde kendinden önce ve sonra gelen divan şairleri arasında seçkin bir yer edinmiş şairlerimizden birisidir. Nef'î'nin çağdaşı olan ve sonrasında gelen şairler tarafından Nef'î'nin birçok şiirine nazîre¹ yazılmış ve birçok şiiri tahmis² edilmiştir.

Yazılan nazîreler ve tahmisler genelde mecmualarda ortaya çıkmaktadır. Bu mecmualar dönemin meşhur şairlerinin şiirlerine yer vermekle beraber, eserleri ya da kendileri hakkında fazla bilgi bulunmayan şairlerin şiirlerine ve nazîrelerine yer vererek dönemin şiir anlayışını, şairlerin şiire ve birbirlerine karşı olan tavırlarını göstermesi ve yeni bilgilere ulaştırarak divan edebiyatının değerlendirilmesi bakımından önemlidir. *Şiir mecmuaları, bugün divanları kaybolup gitmiş veya divan tertip etme fırsatı bulamamış şairler için de tek kaynaktır.* (Komisyon, 2006, s.23) Kemal Edip Bey, Tîğî'nin "severin" redifli tahmisinin bir mecmuada³ olduğunu belirterek, divanı hakkında bilgi sahibi olmadığımız Tîğî gibi şairlerin şiirlerine ulaşma noktasında mecmuaların önemini bir kez daha ortaya koymuştur. (Edib, 1949, s. 291) Bu noktadan hareketle biz bu makalemizde, Şâhidî'nin "severin" redifli gazeline, Nef'î'nin yazmış olduğu nazîresi ve bu nazîreye Tîğî'nin yazmış olduğu elimizde iki nüshası bulunan tahmisini sunmak istiyoruz.

** Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum-Türkiye, e-posta: m.emin2550@gmail.com

¹ Nazîre: Gazelde nazirecilik büyük bir yer tutar. Nazire yazmak, başka bir şâirin şiirine, aynı vezin, aynı kafiye ve redifte benzer şiir yazmak demektir. Fakat, amaç sadece benzerini değil, daha güzelini yazmaktadır. Nazîre yazılan yani tanzîr edilen şâir beğenilmiş, takdir edilmiş olur.

² Tahmis: Başka bir şahsın gazelinin, her beytinin üst tarafına üçer mısra eklemek suretiyle meydana getirilen şekildir. En başa eklenen üç mısra, matla ile aynı kafiyede olur. Diğer beyitlere eklenen üçer mısra ise o beyitlerin (ikinci değil) birinci mısraları ile kafiyelenir. Doğal olarak, gazele eklenen mısraların gazel ile aynı vezinde yazılmış olması gerekir.

³ *Mecmû'a-i Eş'âr Gayr-ı Matbû' Gazel ve İlahiyyat:* Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Mustafa Çon Kitapları: No. A 507/47153

1.1. Şâhidî'nin severin redifli gazeli

Araştırmalarımız sonucu edindiğimiz kaynaklardan yola çıkarak, Nefî tarafından nazîre yazılan Şâhidî İbrahim Dede, mevlevî meşrepli bir şairdir. 875/1450 yılında Muğla'da doğmuştur. İstanbul ve Bursa medreselerinde tahsil görmüştür. Fakat derviş olma arzusunun galebe gelmesinden sırasıyla Şeyh Bedrettin'e, Fânî Dede'ye, Mevlânâ'nın torunlarından Paşa Çelebi'ye ve en sonunda Afyon'da mevlevî şeyhi olan Dîvâne Mehmed Çelebi'ye intisab etmiştir.

Mevlânâ'nın etkisinde kalan Şâhidî'nin özellikle tasavvufî şiirlerinde Dîvâne Mehmed Çelebi'nin ve babası Hüdâî'nin etkileri görülür. Zaman zaman güzel ve samimi şiirler söylemekle birlikte şiirlerinin hepsinde aynı başarıyı gösterememiş, şiiri dini bilgileri ve Mevleviliği yaymak için bir vasıta kabul etmiştir.” (Çıpan, 1999, ss. 273-274)

Şâhidî, 975/1550 yılında vefat etmiştir. Kaynaklarda divanından başka 11 tane daha eserinin olduğu belirtilmektedir. Şair, daha çok divan şairi ve manzum lugat yazarı olarak bilinmektedir. Şâhidî'nin hayatı hakkında verdiğimiz bu bilgilerden sonra Nefî tarafından nazîre yazılan “severin” redifli gazeli aşağıda ifade edilmiştir:

Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lün
v v – – / v v – – / v v – – / v v –

Hele ben diyemizin şimdi fulânı severin
Kimi gönlüm severin dirse ben anı severin

La’l-i cân-perveri her mürdeye cân virdüğüçün
Kendü cânım gibi ol rûh-ı revânı severin

Her kadeh başına bir bûsemi aldı dir imiş
Söylesün sâki bunun gibi yalanı severin

Mütevellişi midür gönlümün ağyâr benüm
Kimi sevme dir ise nisbeten anı severin

Dilberün göñli yoğ iken severin diyemizin
‘Ârifem Şâhidîyem göñli olanı severin⁴

1.2. Nefî'nin Nazîresi

Nefî, kasîdelerindeki üslûbunu gazellerinde sürdürmez. Nefî'nin gazelleri daha sakindir. Şair, gazellerinde rind-meşreb bir kişiliğe bürünmüş görünür. Tasavvufî doğrudan bağlantılı olmayan şairlerde mistik kişilik, “rindlik” imajıyla belirir. Nefî de kendini “zühd”e karşı tavır takınmış “rind” olarak takdim etmiştir. Nefî'nin Türkçe divanında her ne kadar tasavvufî ifadeler açıkça belirtilmemişse de Farsça şiirlerinde bu ifadeler görülür. Nefî'ye mevleviliğin atfedilmesinin sebebi, onun Mevlânâ'ya yazdığı medhiyeleridir. Fakat şâir, sadece Mevlânâ'ya yazdığı medhiyeleriyle sınırlı kalmaz, mevlevî çevreleriyle de ilişkiler içindedir. (Akkuş, 1993, s. 21) Nefî'nin mevlevilikle ilişkisinden dolayı Şâhidî'nin “severin” redifli gazeline aşağıdaki nazîreyi yazmıştır.

Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lâ tün / Fe ‘i lün
v v – – / v v – – / v v – – / v v –

⁴ Kemal Edip, Şâhidî'nin bu gazelini Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü Profesörü Dr. Feridun Nafiz Uzluk'ta bulunan bir mecmuadan aldığını bildirmektedir.

Mâ'ilin⁵ cezbe-i didâra hem ânı severin
Bir güzel çihrede ân olsa ben anı severin

Dilerin hüsni gibi hulkı güzel cânânı
Mutlakâ böyle olan şûh-ı cihânı severin

İhtiyârım gider elden göricek her yârı⁶
'Arz-ı hâle meded olmazsa nihânı severin

Sevmezsin sevmezsin ammâ sevicek mahbûbi
Nerede var ise bir âfet-i cânı severin

Ne kadar nâzik-i nerm olsa nigârı sevmem
Ne kadar âfet-i cân olsa cevânı severin

İhtiyâr elde degül sûfi ne dirsın di baña
Severin hâsılı ol rûh-ı revânı severin

Çare yok bir güzeli sevmemege ey Nef'î
Saña lâzım mı dimek işte filânı severin⁷

1.3. Tîgî'nin Tahmisi

Nef'î'nin naziresine yapmış olduğu tahmisi göz önünde bulundurarak, kaynaklarda XVII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Tîgî'nin doğumu, ölümü ve eserleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece *Tayyâr-zâde Atâ'nın Osmanlı Saray Tarihi* adlı eserinde IV. Mehmed devri şairleri arasında *Darb-hâne Emîni-zâde Baş Yazıcısı Tîgî Bey* ismiyle yer almıştır. (Arslan, 2010, s. 369-370)

Elimizdeki mevcut kaynaklardan yola çıkarak Tîgî'nin bu tahmisinin iki farklı nüshasını elde ettik. Bu nüshalardan biri Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde bulunan *Şerh-i divançe-i firîşte* adlı yazma eserin 80^a varagında yazılıdır. Diğeri ise Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde bulunan [*Mecmû'a-i eş'âr*] *gayr-ı matbû' gazel ve ilahiyât* adlı eserin 13^a-13^b varaklarında bulunmaktadır. Nüsha farklılıklarını göstermek için Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesinden aldığımız eseri M, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kütüphanesinden aldığımız eseri de A ile adlandırdık.

İş bu Nef'î'nin gazeli üzerine îrâd olunan Tîgî nâm-ı şâirin tahmisi ber-vech-i âtîdir⁸

Fe 'i lâ tün / Fe 'i lâ tün / Fe 'i lâ tün / Fe 'i lün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Çekerin⁹ cevrini bir¹⁰ kaş-ı¹¹ kemânî severin
Gamzesi tîrine¹² olmaga nişânî severin

⁵ Akkuş, M. (1993). *Nef'î divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları: "mâ'ilim" şeklindedir. s. 322

⁶ Elimizdeki iki nüshada da "Severin zâhir ü batın göricek bir yârı" şeklindedir.

⁷ Metin Akkuş, a.g.e, bütün beyitlerde "severim" şeklindedir. s. 322

⁸ Bu başlık A nüshasında bulunmamaktadır.

⁹ çekerin: çekerim A

¹⁰ bir: - M

¹¹ kaş: kaşı A

Bağlanup¹³ zülfüne ol mûy-ı miyânı severin
Mâ'ilin cezbe-i didâra hem âni severin
 Bir güzel çihrede¹⁴ ân olsa ben anı severin

‘Ayn-ı iz’ânıla¹⁵ mîzâne çeküb hûbânı
 İsterin¹⁶ kim ola bir mânend¹⁷ meh-i ken’ânı
 Göricek suret u¹⁸ sîretle mukayyed anı
Dilerin hüsni gibi hulki güzel cânânı¹⁹
 Mutlakâ böyle olan şûh-ı cihânı severin

Göricek bir yüzi gül gonce-dehen dildarı
 İderin derdile²⁰ açmazdan anuñçün zârı
 Saklayub nâmını sinemde²¹ mu’ammâ-vâri²²
Severin zâhir ü bâtın göricek bir²³ yâri
 ‘Arz-ı hâle meded olmazsa²⁴ nihânı severin

Sevmeyüb her -meh²⁵-i bî-mihr-i cihân-âşûbı
 Degme Rüstem sitemüñ olmaz iken maglûbı
 Degilem gerçi ki²⁶ şıb sevdi²⁷ görüb her hûbı
Sevmezsin sevmezsin ammâ sevicek mahbûbı
 Nerede var ise bir âfet-i cânı severin

Hâss u ‘âma takılan lâle-‘izârı sevmem
 Hüsn-i Yûsufla giçen köhne bahârı sevmem²⁸
 Ger Züleyhâ-yı zamân olsada karı sevmem
Ne kadar nâzik ü²⁹ nerm olsa nigârı sevmem³⁰
 Ne kadar âfet-i cân olsa cevânı severin

Bir nazar-‘ayn-ı hakîkatle nazar itdim aña³¹
 Su gibi akdı gönül süy-i bedenden o yaña
 Münkeşif olmadı bu ‘ilm-i zarûrî çü saña
İhtiyâr elde degül sûfi ne dirsın di baña
 Severin hâsıl-ı ol rûh-ı revânı severin

¹² tîrine: tığına M

¹³ bağlanup: bağlayup A

¹⁴ bir güzel çihrede: kara bir çihrede A

¹⁵ iz’ânı ile A

¹⁶ isterin: isterim A

¹⁷ mânend: hoş-cû M

¹⁸ u: - M

¹⁹ cânânı: cânı güzel A

²⁰ derdile: aşkla A

²¹ Sînemün M

²² Bu mısra M de “Âşikâr eylemeyub esrârdan efkârı” şeklindedir.

²³ bir: -A

²⁴ olmazsa: olmasa A

²⁵ Yazmada Mihrimle A, her mihr M şeklindedir.

²⁶ ki: -A

²⁷ sevdi: sevde M

²⁸ sevmem: severin A

²⁹ ü: - M

³⁰ sevmem: severin A

³¹ bir nazar-‘ayn-ı hakîkatle nazar itdim aña: bir nazar-‘ayn-ı ‘inâyetle nigâh itdi bana M

Tîgiyâ kalbe safâ virse kûdüret def'i
Mümkin olmaz idi [ol]meyl ü³² mahabbet ref'i
Olsa³³ ıŝkuñ zararı³⁴ mahz misâli³⁵ ef'i
Çare yok bir güzeli sevmemege³⁶ey Nef'i
Saña lâzım mı demek işte filânu severin

2. SONUÇ

Bu makelede, Klasik Türk şiirinin XVII. yüzyıldaki en önemli isimlerinden biri olan Nef'i'nin, XVI. Yüzyıl Mevlevi şeyhi Şâhidî mahlaslı İbrahim Dede'nin “severin” redifli bir gazeline yazdığı nazireyi, Tîgi isimli başka bir şair tahmis etmiştir. Biz bu çalışmada, Şahidî'nin adı geçen gazeli ile birlikte Nef'i'nin naziresini ve bu nazireye Tîginin yapmış olduğu tahmisini ele aldık. Genelde divanı ve şahsiyeti hakkında pek bir bilgiye sahip olmadığımız Tîgî gibi şâirlerin, kapsamlı bir araştırmayla divan, divançe, şiir mecmuaları ve toplanmamış şiirleri ortaya çıkarılırsa, klasik edebiyatımızın özü olan bu tür şiirlerin sayısında artış olacaktır.

³² ü: -A

³³ olsa: ola A

³⁴ zararı: sanur M

³⁵ misâli: misâl A

³⁶ çare yok bir güzeli sevmemege: çare yok sevmemege bir güzeli A

کس ۱۱۹	
برگوزل جهره ده آن اولسه بنانی سودین مطلقاً بویله اولان شوخ جهره سودین عرضه مدد اولسه گریوی نهان سودین نزه ده وادایسه برفت هانی سودین نقد رآفت جان اولسه جوانی سودین سورین حاصل اولدوغ روایه سودین	ماآلن جذب دیداره لکم ای سودین دیلمین صنی کنی فلقه کوزل جانی کوزل سورین ظا ویاظن کوزیمیک بریادی سومین سومین اما سویچک مجوب نقد نازک ونرم اولسه ناطاری کوم افیا دالده دکل صوف نه دیرسه دی بکا
سوممکه ای نصیب ایشده فلاحه سودین	یهاره یوق برکوزلی سکالارضی دیمک
اشو نفعینک غزلی او زارینه ایراد اولنات تیغی نام شاعرک مخمسی روحده آتید -	
عمره سی تیرینه اولمه نانی سودین ماآلن جذب دیداره لکم آنی سودین	جهم جوین بر قاش لمان سودین باغلیوب ذلفه اول موی میانی سودین
قره بر جهره ده آن اولسه بنانی سودین	
ایستیم اوله ما ندمه کشف دیلمین صنی کنی فلقه کوزل جانی کوزل	عین اذ صحت اید میزاند هکوب خوبانی کوزیمیک صورت و سیرته مقید ای
مطلقاً بویله اولان شوخ جهره سودین	

کوردیجک بر یوزی کل غجه دهن دلدارى	ایدین عشفه اچمزدن اینچون راری
اشعاد ایلیموب اسزاردن افکار سر	سورین طالعرو باطن کوردیجک باری
سو میوب مهر مد بی مهر جهان اشوب	دکمه رسم ستمه اولمزا این منابج
دکام کرچه شب سودی کوردیجک هوب	سورین سورین اما سو بجاک محبوب
مأصد و عامه طاقلان لاله غدارى سومم	صن یوسطه کن کهنه براری سورین
کدر لغمای زمان اولسه ده قاری سومم	نقد نازک و نرم اولسه نغاری کوریه
نقد ائت جان اولسه هواک سورین	
بظرفین صقیقله نظر ایتدم اکا	صوبی اقدی گوکل سوی بدن او بیفا
منشف اولمدی بو علم ضروری هوسا	اقتدار الهه اکل صوفی نه دیرین ری بیفا
سورین مهمل اول دو و روانی سورین	
تیغیا قلبه صفا و یرسه کدورت دهنی	صحن اولمزیدی میل مجت رفعی
اول عشفه ضرری محض مثال افعی	چاره یوق سومکله به کوزلی ای نفعی
سما لادیم دیمک ایشته فلان سورین	

³⁷ Nefî'nin nazîresi'yle beraber Tigî'nin tahmisi'nin yer aldığı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde bulunan [Mecmû'a-i Eş'âr] Gayr-ı Matbû' Gazel ve İlahiyât adlı eserin 13^a-13^b varaklarıdır.

چکریں جو رہی تاشی کمانے سورین غمہ سی بننے اولمانے تاشی سورین
 بغلوب زلفنه اول جو رہی سورین مابین جذبہ دیر آہ ہم آنے سورین
 برکوزل چہرہ آنہ اول سورین آنے سورین
 عین ارغانہ میر آنہ چکوب خوبانے استرین کم اولہ بر خوشن جوہ کنتانی
 کوریک صورت سیرتہ مقبدا آنی دیر بر حسن کبی خلقی کوزل جانانی
 مطلقا بوبله اولان شوخ جہانے سورین
 کوریک بر یوز کول خجہ دهن ولد آری ایدرین دورله چہار نیم انکچو نہ آری
 مضلوب نامنی سبتک معا و آری سورین عظامہر دباطن کوریک بر بارک
 عصفالہ مدد اولان نہ منانی سورین
 سومبوب ہر ہر جہانہ آشوبی دکہ رسم سبتک اولما بکن مغلوبی
 دکلم کر چہ کہ شب سوده کور ہر خوبی سورین سورین اما سوچک خوبی
 نہ جہ دار بسہ بر آفت جانے سورین
 حاض و عامہ طفلین لالہ عذار رسوم حسن بو سفلہ کچن کہنہ بہار رسوم
 کر زنجانی زماہ اولہ جہ فار رسوم نہ قدر نازک نرم اولہ نگار رسوم
 نہ قدر آفت جہاز اولہ جوانے سورین
 بر نظر عابہ عنایتہ نگاه ایدر جا صوبکی اقدر کول سوی بد ندر او بجا
 منکشف اولدہ بو علم قدر چو سکا اختیار الہہ دکل صوفی نہ دیر سن ارجا
 سورین حاصل اول و جہ داف سورین
 بتفیانہ صفا و پر کدورت دفعی ممکن اولدہ ایدر میل و محبت رضی
 اولہ عشق صندو محض مثالی اضی چاہرہ یوق بر کوزلی سو فکہ ارضعی
 سکا لازمی سبتک ابنتہ فلانی سورین

³⁸ Tahmis, Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nde 222/811 arşiv numarasına kayıtlı, Şerh-i Divançe-i Firişte adlı eserin 80^a numaralı varlığında bulunmaktadır

3. KAYNAKLAR

- Akkuş, M. (1993). *Nef'i divanı*. Ankara:Akçağ Yayınları.
- Arslan, M. (Hızl). (2010). Tayyâr-zâde Atâ, Osmanlı Tarihi, Târih-i Enderûn. C. IV. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Cengiz, H. E. (1972). *Divan şiiri antolojisi*. Ankara:Bilgi Yayınevi.
- Çıpan M. Türkiye diyanet vakfi islâm ansiklopedisi (1999). *Şâhidî İbrâhim*, (c. 38. ss. 273-274). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1984).*Osmanlıca–Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi
- İpekten, H., İsen M., Toparlı R., Okçu N., Karabey T. (1988).*Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsen M., Macit M., Horata O., Kılıç F., Aksoyak İ.H., (2006). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kürkçüoğlu K. E., *Nef'i'nin bilinmeyen birkaç şi'ri* <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1232/14072.pdf> , Erişim tarihi: 18/ 04/ 2015
- Mecmû'a-i Eş'âr Gayr-ı Matbû' Gazel ve İlahiyyât, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Mustafa Çon Kitapları, Arşiv no 507.
- Salih bin Yusuf bin Mustafa. *Şerh-i divançe-i firîşte*. Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Arşiv no: 222/811.

